

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Teze diplomové práce

Současné možnosti občanské genealogie v České republice

Bc. Alena Höfrová

© 2015 ČZU v Praze

Současné možnosti občanské genealogie v České republice

Current Possibilities of Civil Genealogy in the Czech Republic

Souhrn

Diplomová práce zjišťuje, jaké možnosti mají genealogové v České republice při sestavování rodokmenu. Teoretická část se zabývá vymezením základních genealogických pojmů a slouží jako teoretické východisko k sestavení rodokmenu, poskytuje přehled o vyhledávání relevantních informací, jejich archivaci a záznamu a uvádí možnosti pátrání na internetu a v zahraničí. Na základě informací zahrnutých do teoretické části bylo provedeno zúčastněné pozorování a rozhovory s genealogy. Jelikož v posledních letech došlo v genealogii k velkým změnám, rozhovory zjišťovaly, z jakých zdrojů genealogové opravdu čerpají. Nejvíce se jedná o internetové zdroje, hlavně o digitalizované matriky. Genealogické pátrání se s pomocí informačních technologií několikanásobně zrychlilo, usnadnilo a také zlevnilo. V současné době tedy panují ty nejlepší podmínky pro pátrání po předcích v celých dějinách genealogického výzkumu.

Klíčová slova: Genealogie, rodokmen, rodová kronika, genealogické společnosti, archivy, matriky, digitalizace matrik, internetové zdroje genealogického výzkumu, genealogické počítačové programy, čtení starých textů

Úvod

Z důvodu složitosti bádání v době před digitalizací matrik se genealogickému výzkumu věnoval ve srovnání se současností jen malý počet lidí. Tvorba rodokmenu a spolu s ní genealogie se staly fenoménem poslední doby, k čemuž přispěla nejen medializace této vědy, ale také zlepšení podmínek pro genealogický výzkum, které nebyly nikdy tak příznivé jako nyní.

Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce je zjistit, jaké možnosti mají genealogové v České republice při sestavování rodokmenu. K dosažení vytyčených cílů a zodpovězení výzkumné otázky bylo použito kvalitativních výzkumných metod. Jednalo se o zúčastněné pozorování, které je vymezeno jakožto účast na každodenním životě zkoumané skupiny. Konkrétně se jednalo o pozorování, kdy je participant v roli pozorovatele (Disman, 2008, s. 305 - 307). Výzkum následně pokračoval studiem odborné literatury a internetových stránek zabývajících se

daným tématem. Na základě informací získaných z genealogického výzkumu byly vytvořeny otázky pro polostandardizované rozhovory, jež byly vedeny s celkem dvaceti genealogy.

Teoretická část práce

Teoretická část práce nejprve vymezuje základní teoretické pojmy, které jsou v práci obsaženy a slouží k základní orientaci v daném tématu. Vymezeny jsou pojmy genealogie s uvedením historického diskurzu, dále její členění (panovnická, šlechtická a občanská) a grafické znázornění genealogického výzkumu (vývod, rozrod, rodokmen). Následuje kapitola věnující se výzkumné práci. Postupuje od začátku genealogického pátrání přes archivaci získaných dat, která slouží k lepší orientaci ve výzkumu, až po sepsání rodové kroniky, jež je vyvrcholením genealogické práce. Uvádí možnosti zaznamenávání rodokmenu do specializovaných počítačových programů a uchovávání získaných dat v elektronické podobě. Dále odkazuje na genealogické společnosti na území Čech a Slovenska.

Stěžejní kapitolou teoretické části je kapitola Zdroje dat. Obsahuje informace o dostupných zdrojích dat pro genealogický výzkum v České republice. Uvádí dokumenty nearchivního typu, dokumenty archivního typu, u kterých je důležité znát zákony pro jejich nahlížení; zákony jsou uvedeny v samostatné podkapitole. Následující podkapitoly se věnují českým archivům a jejich archivním fondům. Z důvodu velkého vlivu informačních technologií na genealogické bádání je zahrnuta také podkapitola o digitalizaci matrik, ostatních zdrojích dat dostupných na internetu a medializaci genealogie.

Čtení starých textů patří k nejtěžším částem genealogického pátrání. Právě z tohoto důvod se tímto tématem zabývá další kapitola. Sleduje vývoj písma a uvádí základní charakteristiky jeho jednotlivých typů, které jsou podstatné při genealogickém pátrání. Dále je uvedeno, jak při čtení starého písma postupovat. Aby byla zohledněna aktuálnost tématu, byla vypracována kapitola, která se zabývá vztahem genetiky a genealogie, což je jistá inovace v procesu získávání informací. Kapitola obznamenává se základními pojmy důležitými pro správnou interpretaci dat získaných při této technice a uvádí, jaké jsou v České republice možnosti výzkumu DNA z genealogických důvodů. Poslední kapitola teoretické části se zabývá zahraničními zdroji dat dostupnými na internetu. Jedná se hlavně o zdroje z Německa, USA, Rakouska, Slovenska a Polska.

Výsledky a diskuse

První tematický celek rozhovorů se zaměřoval na motivaci badatelů ke genealogickému pátrání. Z informací získaných během výzkumu vyplývá, že motivace je ovlivněna impulzy,

jež vedly badatele k začátku jejich výzkumu. Tyto impulzy se dají rozdělit na vnitřní a vnější. Jako vnitřní lze chápat touhu poznat své předky, jako vnější faktory lze zmínit zejména digitalizaci a s ní spojené zpřístupnění matrik. Právě digitalizace je největším impulzem a motivem všech dotazovaných, i těch, kteří s bádáním začali dávno před tím, než byla započata. Důvodem je zlepšení podmínek pro výzkum, které nebyly nikdy tak příznivé jako v současné době. Právě díky digitalizaci jsou schopni badatelé nad matrikami strávit hodiny svého času. Čím více se genealogům při pátrání daří, tím více času jsou schopni a ochotni výzkumu věnovat. Naopak neúspěch má demotivující účinky a v takovém případě badatelé výzkum odkládají. Právě čas, který tráví genealogové pátráním, je rozhodující pro to, jak daleko se ve svém výzkumu časově dostávají, než počet let, která mu věnují. Pro dotazované by bylo ztrátou motivace, kdyby se začali genealogii věnovat profesionálně, ovšem profesionální genealožky dokládají, že u nich žádná ztráta motivace nenastala, tento faktor je tedy individuální.

Další blok otázek se zaměřoval na spolupráci s rodinou, která je u genealogického bádání nesmírně důležitá, neboť může poskytnout cenné zdroje informací, jinak zpravidla nedostupné. Jedná se o rodinné dokumenty a hlavně o vyprávění. Tyto informace mohou být předávány a sdíleny na rodových srazech, ke kterým ale příliš často nedochází. Právě vyprávění může být velice cenným zdrojem informací, neboť některé historiky se v rodinách tradují z generace na generaci, ovšem je nutno tyto informace ověřovat, je-li to možné, neboť v mnoha případech dochází k určitému zkreslení informací. Stává se, že genealogové přicházejí na to, že tradované historiky nemají reálný základ. Vyprávění může sloužit jako dobrý začátek pro výzkum v případě, kdy nejsou dostupné tištěné dokumenty.

Rodina ve většině případů s badateli spolupracuje a poskytuje jim potřebné informace, často se stává, že genealogové kontaktují některé vzdálené příbuzné, kteří se genealogií také zabývají, a vzájemně si vymění informace o tom, co již zjistili. Každý genealog zjistil během svého pátrání něco nevšedního, co nikdo v rodině netušil, a právě těmito příběhy se snaží přilákat zájem bližší rodiny o rodokmen. Badatelé svůj výzkum směřují k sepsání rodové kroniky, která představuje dovršení genealogického bádání, ovšem její sepsání je velice náročné jak na čas, tak na potřebné podklady a informace. Kvůli náročnosti rodové kroniky se mnohdy badatelé ubírají k sepsání jejích částí, které posléze budou spojovat dohromady. Příkladem takového povídání může být vyprávění o životě jedné osoby či jedné rodové větvi.

Specifické informace badatelé získávají přímo v místech, odkud jejich předci pocházejí. Na těchto místech pořizují fotografie, navštěvují významná místa dané lokality, hřbitovy, ale i domy předků. Navštěvování míst v zahraničí je u genealogů ojedinělé, a to z časových

i finančních důvodů; pro tyto účely badatelé využívají mapy s funkcí StreetView, tedy reálného pohledu na místo či oblast.

Třetí okruh otázek se zaměřoval na postup při pátrání. Rodopisci své bádání mohou začít buďto sami a učit se ze svých omylů, nebo absolvovat genealogický kurz a dále čerpat informace z odborné literatury nebo internetu. Vzhledem k omezenému počtu odborných publikací zabývajících se genealogií na českém trhu čerpají badatelé ze stejných knih. Většinou se všechny tyto možnosti prolínají a vzájemně doplňují tak, aby měli výzkumníci více zdrojů informací.

Genealogický výzkum začíná shromažďováním a studiem dostupných rodinných dokumentů nebo vyhledáním nejstaršího možného předka v matrice. Poslední zmíněná metoda se vždy nemusí vydařit, je namístě pouze tehdy, má-li badatel opodstatněný důvod si myslet, že jeho předkové z dané lokality skutečně pocházejí. Stejně možnosti jako při získávání informací o výzkumu využívají genealogové i při učení se čtení starého písma. To ovšem vyžaduje pravidelné procvičování a k úplné dokonalosti také několik let praxe. Ani profesionální genealožka si netroufne říci, že přečte všechny zápisy. Začátečníci se orientují v matričních zápisech, poněvadž v jejich zápisech je určitý mechanismus, který je stejný. Postupují podle vyhledávání čísel domů či se naučí číst alespoň sledovaná jména a příjmení. Zápisy si zaznamenávají a ukládají. Navrací se k nim v době, kdy je jejich čtenářská zdatnost vyšší.

Právě neznalost písma může být jedním z důvodů vzniku tzv. mrtvého bodu ve výzkumu. K jeho zdárnému překonání je podstatné vyzkoušet všechny dostupné možnosti, které genealog může využít, což ovšem činí výzkum opět časově náročnějším. Ke schopnosti čtení starého písma se také váže možnost návštěvy archivu, kterou realizují jen ti, kteří dokáží potřebné informace přečíst. Návštěva archivu jako taková se stává stále méně častou i méně oblíbenou, přesto se najdou genealogové, kterým bádání v archivech chybí.

Specifickým zdrojem dat je členství v některé z genealogických společností, kde badatel může požádat o radu při svém výzkumu. Názory na členství a jeho prospěšnost se rozcházejí. K nejnovějším zdrojům dat patří analýza DNA z genealogických důvodů; někteří dotazovaní této možnosti již využili, ale s výsledky zcela spokojeni nebyli. Důvodem nezájmu ze strany genealogů o tuto možnost je hlavně malá informovanost o celém průběhu a hlavně o výsledcích testů. Jejich očekávání se od reálných výsledků odlišují. Druhým důvodem je cena testů, která je stále vysoká.

Poslední okruh otázek se zaměřoval na vztah mezi genealogií a výpočetní technikou, která v posledních letech zásadně ovlivnila a změnila možnosti genealogického výzkumu

a přivedla k němu tisíce nových badatelů. Genealogie se tak stala přístupnější, a to hlavně díky digitalizaci matrik. Badatelům dále usnadňují jejich výzkum nejrůznější počítačové programy. K nejrozšířenějším patří online a offline verze programu MyHeritage, který je kladně hodnocen zejména díky funkci vyhledávání shodných osob v různých rodokmenech, na základě čehož lze kontaktovat vzdálené příbuzné. Tím pádem se tento program sám o sobě stává i dalším případným zdrojem informací. Najdou se i odpůrci specializovaných genealogických aplikací, kteří používají editory Word a Excel či si zaznamenávají své výsledky pouze na papír.

Genealogové se v současnosti snaží ke svému bádání maximálně využívat internet. Existuje celá řada užitečných internetových stránek a online databází, ze kterých lze čerpat. Jen prostřednictvím internetu jsou schopni zjistit velké množství informací, což do značné míry znevýhodňuje jedince, kteří počítač neovládají.

Za zdroj velkého množství informací je třeba považovat genealogická fóra, která badatelé navštěvují a která jim umožňují se k žádaným informacím dostat rychle a relativně snadno. Slouží například k pomoci při čtení starých textů. Badatelé se na fórech nejen dotazují, ale pokud jsou již zkušenější, poskytují také rady. Data získaná touto cestou je nutno ověřovat.

Kromě digitalizace matrik přispělo k popularizaci genealogie také vysílání genealogického pořadu Tajemství rodu, který je dotazovanými hodnoceno rozporuplně. Pravdou nicméně je, že v důsledku odvysílání tohoto pořadu se zvýšil počet lidí zajímající se o genealogii jako takovou.

Závěr

Diplomová práce si kladla za cíl zjistit, jaké možnosti mají genealogové v České republice při sestavování rodokmenu. Cíle bylo dosaženo s využitím teoretických znalostí, jež byly získány z odborné literatury a jsou obsaženy v teoretické části této práce. Na výzkumnou otázku pomohlo najít odpověď zúčastněné pozorování a rozhovory s genealogy.

Možnosti genealogického výzkumu prošly v posledních letech velkými změnami souvisejícími hlavně s rozvojem informačních technologií. Nejprve zpříjemnil badatelům výzkum specializovaný genealogický software, pomocí něhož bylo zaznamenávání, a to především grafické, velice zjednodušeno. Další usnadnění přišlo i v oblasti archivace dokumentů a fotografií, kdy si badatelé mohou jednoduše naskenovat, co potřebují, a uložit do počítače nebo vytisknout.

K největšímu pokroku ovšem došlo ve vyhledávání základních genealogických dat v matrikách, které byly a stále jsou postupně digitalizovány. Badatel tudíž může bádát z pohodlí domova, nemusí vynakládat na výzkum další finance, může si za jeden den prohlédnout, kolik matrik chce a odkudkoli chce. K zápisům, které nemůže přečíst, se může navracet později a může bádát, kdykoli má zrovna čas.

Kromě digitalizovaných matrik jsou prostřednictvím internetu dostupné i další informace sloužící ke genealogickému výzkumu, ať už se jedná o archiválie či nejrůznější databáze. Svoji pozitivní roli sehrávají také genealogická fóra, kde badatel zpravidla velmi rychle, nezděka během několika minut, dostane odpověď na své otázky.

Celé genealogické pátrání se s pomocí informačních technologií několikanásobně zrychlilo, usnadnilo a také zlevnilo. Touha lidí po poznání svých předků je stále stejná, nyní je pouze jednodušší tyto informace získat, tudíž toto zpřístupnění mělo za následek rozšíření zájmu mezi nejširší veřejnost a genealogii se věnuje čím dál více lidí. Mimoto je možné získat informace, které předtím nebyly dostupné. Jedná se o testy DNA, které sice nejsou zatím hojně využívány, ale informace takto získané svoji váhu zcela jistě mají. V současné době tedy panují ty nejlepší podmínky pro pátrání po předcích v celých dějinách genealogického výzkumu.

Seznam vybraných použitých zdrojů

- BAHN, Peter. *Familienforschung, Ahnentafel, Wappenkunde: Wege zur eigenen Familienchronik*. Nachaufl. Niedernhausen/Ts: Falken, 1991, 127 s. ISBN 38-068-0744-2.
- BUMBA, Jan. *České katastry od 11. do 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 190 s. ISBN 978-80-247-2318-1.
- HÁSEK, Václav a kol. *Učebnice čtení starých textů: k výuce v kursech ČGHSP i pro samouky*. Vyd. 1. Praha: Česká genealogická a heraldická společnost, 2003. 128 s. ISBN 80-239-2236X.
- KRŮTA, Tomáš, KURZ, Bohumír in HÁSEK, Václav a kol. *Učebnice pro začínající rodopisce*. Praha: Česká genealogická a heraldická společnost v Praze, 2014. 227 - 245 s. ISBN 978-80-905500-1-8.
- Ministerstvo vnitra České republiky. *Archivy a archiválie* [online]. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/archivy-a-archivalie.aspx>.